

STAROSLOVENSKI GROBOVI V BREZJU PRI ZREČAH

Stanko Pahič

V povojnih letih so pri posestniku Francu Gorenjaku v Brezju št. 13 nad Zrečami pred hišo postavljali ograjo za novourejeni vrt in pri kopanju jam za kole naleteli na nekaj krajih na človeške kosti, ki so jih nato zavrgli. Da bi preverila stvar, je delovna ekipa Pokrajinskega muzeja v Mariboru, ki je izkopavala ostanke ilirske naselbine na bližnji Brinjevi gori, septembra 1954 potegnila ob južni ograji izven vrta poskusni jarek v dolžini 7 m in v njem naletela na štiri skeletne grobove z različno orientacijo (priloga 1). Tako je bilo ob upoštevanju poprejšnjih naključnih najdb dokazano, da gre na tem kraju za grobišče iz staroslovanskega obdobja, ki leži na vzhodnem delu pobočja enega izmed jugovzhodnih pohorskih grebenov v višini 540 m. Ker je prostor na vse strani močno omejen, grobišče ne more biti velikega obsega, ampak se širi le na ozki terasi med pobočjem in krajevno cesto, pri tem pa zavzema področje pred stanovanjsko hišo in morebiti še delno pod njo. Tanka plast prsti leži tod neposredno na apnenčastem grušču, ki v debelini do 30 cm pokriva apnenčasto skalnato podlago. Kakor kažejo preiskani grobovi, so bile grobne jame pravokotne oblike, vkopane v ta grušč do skalnih tal, tako da so bile ob odkopu 0,5 do 0,7 m pod površino umetno izravnane terase. Vanje položena trupla so bila bolj ali manj dosledno ob straneh obložena s kamni, v grobu št. 1 pa je kamnita obloga prekrivala celotno oglavje. Izmed štirih grobov sta bila dva usmerjena od zahoda proti vzhodu, preostala dva pa od juga proti severu, pri čemer je bil pri vseh opažen manjši odklon od navedenih smeri. Trije grobovi so bili poškodovani od kopanja jam za kole vrtno ograje, od njih pa je bil grob št. 4 v gornji polovici uničen od kasnejšega pokopa edinega v celoti ohranjenega groba št. 3. Kostni ostanki teh grobov so bili v glavnem slabše ohranjeni, pomembne pridevke pa je imel le grob št. 3, medtem ko je bil v grobu št. 1 najden izlizan novc, v grobu št. 4 pa raztresene črepinje različnih posod. Antropološka preiskava okostij, ki jo je v Antropološkem inštitutu univerze v Ljubljani izvršila sodelavka tega inštituta Vida Brodar, je pokazala, da pripadajo trije grobovi odraslim osebam, med katerimi je bilo okostje groba št. 3 žensko, medtem ko je bil v grobu št. 2 pokopan otrok.

Grob št. 1

Grobna jama precej pravilne pravokotne oblike je bila 2,2 m dolga, 0,6 m široka in vkopana večinoma 0,5 m globoko v apnenčast grušč pod danes do 0,3 m debelo plastjo prsti. Izravnana skalna osnova je ustvarjala dokaj ravno dno. Do 1,6 m dolgo okostje je bilo položeno v jamo v smeri od zahoda proti vzhodu

z odklonom 3° proti jugu. Imelo je precej trhle kosti in je bilo v sredini delno uničeno pri kopanju jame za soho vrtno ograje, tako da sta bili stegenici v zgornji polovici odsekani, uničena pa je bila tudi medenica, zaključek hrbtenice in spodnji del leve roke. Glava je morala biti pri pokopu privzdignjena, ker je lobanja ležala na tanki plasti grušča. Bila je za 90° obrnjena na levo in po

Sl. 1. Pogled na grob št. 1 od jugovzhoda med odkopom

sredini počena, tako da je bila stisnjena v ovalno lečo in je imela docela uničen obrazni del. Pač pa je bila spodnja čeljust za 180° preveznjena naprej in je ležala 10 cm oddaljena od lobanje v obrnjeni legi na slabo ohranjenih kosteh gornjega prsnega dela trupla. Na njej je bil ohranjen le en sam zob. Hrbtenica je bila v zelo slabem stanju in skoraj prilepljena ob skalna tla. Od ostalih kosti oprsja je bila cela le še leva ključnica. Členki prstov desne roke so bili večinoma raztreseni, prav tako močno preperele pa so bile kosti spodnjega dela nog.

Okostje na hrbtu ležečega mrtveca z rokami, iztegnjenimi ob telesu, je pripadalo odraslemu moškemu. Bilo je ob straneh jame obloženo z apnenčastimi lomljenci, ki so bili pri vzglavju in ob južnem robu tudi do 30 cm veliki. Ta obloga je bila posebno skrbna v zglavju, kjer so kamni skrajšali jamo za 0,2 m in so segali strnjeno ob južni steni proti nogam. Severna stena je bila uničena. Pri nogah ni bilo kamnov, pač pa so ležali lomljenci v zasipu groba po vsej površini, v strnjeni legi predvsem nad lobanjo. V jami ni bilo opaženih nobenih sledov deske ali krste, v vsem nepoškodovanem delu jame pa je bil najden le en pridevek — močno izlizan zelo tanek bronast novc premera 2 cm. Bil je fragmentarno ohranjen in izredno tanek. Na prednji strani so bili vidni sledovi glave s trnatim diademom, medtem ko je na zadnji strani bilo še videti sledove stoječe osebe. Na eni strani je imel novc dvomljivo luknjico s premerom 1 mm. Inv. št. A 1645 (sl. 1—2, T. I, 3).

Grob št. 2

Grobna jama je bila ohranjena le v dolžini 1,2 m, v severnem delu pa je bila uničena od jame za soho. Širina jame je merila 0,55 m, globoka pa je bila večinoma 0,6 m, le pri vzglavju na jugu je bila nekoliko globlja, tako da je tam sicer golo skalno dno pokrivala tanka plast grušča. Ker znaša današnja debelina prsti 0,4 m, je bil grob nekoč razmeroma plitek. Okostje je ležalo iztegnjeno v hrbtni legi v smeri od juga proti severu z odklonom 15° proti vzhodu. Lobanja je bila nekoliko privzdignjena, vzravnana in v celoti ohranjena. Prelomljene, a do zapestij ohranjene kosti rok so ležale iztegnjeno ob truplu. Ostale kosti so bile razen hrbtenice in zadnjih delov reber dokaj dobro ohranjene v humozno-gruščnatem zasipu, preraslem s koreninicami. Dolžina okostja spričo delno uničenega groba ni mogla biti ugotovljena, pripadalo pa je otroku 8—9 let starosti. Ob robovih jame so manjši apnenčasti lomljenci sestavljali nevezano oblogo, ki pri vzglavju ni bila posebej prirejena. V ohranjenem delu grobne jame ni bilo nobenih pridevkov (sl. 3).

Grob št. 3

Pravokotna grobna jama je bila 2 m dolga in 0,6 m široka. Izkopana je bila 0,78 m globoko, in sicer pod današnjo 0,35 m debelo plast prsti v apnenčast grušč. Skalna podlaga groba je bila pokrita s 3 cm debelo plastjo grušča, na katerem je ležalo okostje v iztegnjeni hrbtni legi v smeri od zahoda proti vzhodu z odklonom 11° proti jugu. Pri vzglavju je bila stena jame površno obložena z apnenčastimi lomljenci do 10 cm velikosti, ki so posamič ležali tudi ob ostalih stenah. Večji kamni pri vzhodu, ki so ležali na vrhnjem robu gruščne osnove, so morebiti pripadali še grobni jami porušenega groba št. 4. V celoti ohranjeno okostje je bilo v zelo slabem stanju in do 1,7 m dolgo. Pripadalo je ženski osebi preko 40 let. Rahlo privzdignjena in naprej nagnjena lobanja je bila zaradi korenin razpokana, močnejše pa so bile poškodovane tudi čeljusti, ki so jim zobje večinoma izpadli. Kostni rok so imele različno lego. Tako je desna roka ležala iztegnjena ob truplu, leva pa je bila v komolcu zapognjena v krilo. Kostni nog so bile do stopal vzporedno iztegnjene. Sledov deske ali krste ni bilo. Ob okostju je bilo več pridevkov. Ob steni jame pri desni roki so ležali večji kosi sten grobega lonca, ostale črepinje iste posode pa so bile raztresene med zasipom, največ pri glavi, a tudi v spodnjem delu groba. Ob desnem boku je ležal železen nožič, ki

je bil nekoč verjetno pritrjen ob pas. Ob kosteh leve roke, tik nad komolcem, je bil najden bikoničen vijček. Blizu njega je bil na levi strani trebuha v zasipu nekako v višini medeničnih kosti najden do 3 cm velik kos oglja (sl. 4, 6, 7).

1. Razbit, a v celoti ohranjen in rekonstruiran jajčastoovalen lonec iz črno pečene, z grobim apnenčastim peskom mešane gline. Izdelan je bil prostoročno in precej neskrbno. Notranja površina je grobo izglajena, črnosivkaste barve in ima v spodnjem delu plitve navpične brazde od modelirajočih prstov, medtem

Sl. 2. Pogled od juga na vzglavje groba št. 1 po odstranitvi kamnov

ko kažejo vodoravne praske v gornjem delu posode in ob ustju sledove modeliranja z nekim mehničnim predmetom. Grobo oblikovano dno je ravno in neznatno vbočeno, v sredini pa ima znamenje — tri žigu podobne, približno okrogle ploske odtise, ki se delno prekrivajo. Ovalen trup nesimetrično delanega lonca ima 2,2 cm širok rahlo izvihan neprofiliran in pošev odrezan rob. Zunanja površina je črnosivkaste in nekod rdečerjavkaste barve, dokaj groba in ima pod obodom sledove neenakomerne izgladitve. Pretežni del te površine je okrašen z grobo vrisanimi valovnicami, ki so plitvo vrezane s slabo priostrenim črtalom in potekajo v štirih neenakomernih pasovih od desne proti levi, tako da se v vsakem pasu po dve črti prepletata. Najvišji pas poteka po zunanjem robu in vratu, najnižji in hkrati najširši pa po spodnjem delu večinoma 6 cm nad dnom. Višina lonca 21 cm, premer oboda 20,5, ustja 19 in dna 13 cm. Debelina dna do 1 cm, sten od 0,8 spodaj do 0,5 cm na obodu, vendar je zelo neenakomerna in tu pa tam na obodu tudi le 0,3 cm debela. Inv. št. A 1646 (T. I, 1; II, 1—2).

2. Močno od rje načet železen nožič, dolg 10,3 cm, z ravnim hrbtom in 3,5 cm dolgim trnom, ki poudarjeno prehaja v odebeljen hrbet in oblo, proti konici

potekajoče rezilo. Debelina hrbta 0,3, širina rezila 1,5 in trna 0,7 cm. Inv. št. A 1647 (T. I, 2).

3. Bikoničen vijček iz dobro prečiščene gline s temnosivo, dobro izglajeno zunanostjo. Konca sta sploščena. Premer vijčka 2,8, višina 2, premer luknjice 0,9 cm. Inv. št. A 1648 (T. I, 4).

Sl. 3. Pogled na grob št. 2 od severozahoda

Grob št. 4

Grobna jama je bila vkopana 0,66 m globoko v apnenčast grušč. Bila je pravokotne oblike, dolga 2,1 in široka 0,8 m. Dno je sestavljala s tanko plastjo grušča posuta skalna osnova. Uporabna širina jame je merila le 0,5 m, ker je bila na obeh straneh obložena z do 30 cm velikimi kamni, med katerimi niso bili le apnenčasti lomljenci, temveč tudi prodniki pohorskih kamenin. Večji del teh kamnov je ležal do 20 cm nad okostjem, ki je bilo iztegnjeno v smeri od juga proti severu z odklonom 8° proti zahodu. Južna polovica jame je bila uničena pri pripravljanju groba št. 3, ki leži pravokotno nanjo in je za 10 cm globlji. Tako je bilo okostje odraslega človeka ohranjeno le od medenice nizdol in je imelo od gornjega dela le začetke hrbtenice in konce rok. Kostni nog so se približevale do kolen, od tam pa so bile vzporedne do stopal. Od ostalega je bilo v zasipu spodnjega dela grobne jame št. 3 najdeno le nekaj koscev kosti rok in dvoje koscev lobanje v višjem delu zasipa. V zasipni plasti groba pod današnjo prstjo je po vsej dolžini groba in v različnih globinah bilo najdenih 20 črepinj različnih posod. Sicer v ohranjenem delu groba ni bilo drugih pridevkov (sl. 5, 6).

Črepinje so pripadale naslednjim posodam: a) loncu iz črno pečene, s peskom mešane gline z žlebičkasto površino črne barve, b) skodeli iz rdečečrno-rdeče pečene prečiščene gline z uvihanim robom in izglajeno površino rdečkaste barve, c) manjši skodeli enakega profila iz črno pečene, s peskom mešane gline in črnkasto površino, d) vrteni posodi iz rdeče pečene prečiščene gline z rdečo izglajeno površino, e) vrteni posodi neznane oblike iz sivo pečene prečiščene gline z izglajeno površino enake barve in f) neznani posodi iz črno pečene, s peskom mešane gline z ravnim dnom in porozno površino sivkaste barve.

Dokler ne bo preiskan ostali del grobišča in pridobljenih več novih najdb, je mogoče o doslej raziskanih štirih grobovih izreči le začasne zaključke. Po načinu pokopa in najdbah v grobu št. 3 je upravičeno sklepati, da pripada grobišče staroslovanskemu obdobju. Zahodno-vzhodna smer je lastna vsem staroslovanskim grobiščem, isto pa velja tudi za obliko grobnih jam. Glede na sestavo tal nudijo najbližjo primerjavo enako plitvo vkopani grobovi na Bledu, med katerimi so opisanim najsorodnejši »grobovi na terciarni skali«, to je grobovi, ki imajo dno na skalni podlagi.¹ Očitno je, da so bile tudi v Brezju grobne jame vkopane le tako globoko v preperevajoča gruščnata tla, dokler ni skalna osnova ustvarila trdne ovire. Zelo verjetno je bila pri tem površina skale grobo izravnana, a tako nepopolno, da je služila tenka plast grušča nad njo najverjetneje za namerno izravnavo. Stene grobnih jam so bile precej skrbno navpično izkopane in so imele večinoma izrazito oblikovane kote. Pri vseh grobovih je bilo ugotovljeno bolj ali manj skrbno oblaganje sten s kamni. Ta pojav je znan tudi iz grobišča na Bledu, kjer pri skupini »grobov v morenski plasti« ta obloga prav tako ne obdaja vseh grobnih sten, temveč je omejena prvenstveno na vzglavja.² Podobne obloge iz prodnikov so bile odkrite tudi v grobišču na Turnišču³ in v nekaterih grobovih na Ptujskem gradu,⁴ Panorami⁵ in v Ljubljani.⁶ Po dose-danjih grobovih še ni moči ugotoviti kakšnega morebitnega pravila pri tem oblaganju. V grobovih št. 2 in 3 je bilo kamenje naloženo na nekaterih krajih ob stenah zelo neenakomerno, pri vzglavjih pa ni bilo nikakih posebnosti. V grobu št. 3 so ležali večji kamni zlasti na desni strani vzočja, manjši pa so bili v vseh grobovih raztreseni tudi med zasipom. Oblaganje mrtvecev s kamni je pogost pojav tudi na grobiščih izven Slovenije in je na obravnavanem grobišču prav tako izraz nekega danes še ne popolnoma ugotovljenega hotenja.⁷ Najbolj izpri-čuje to grob št. 4 s svojimi velikimi kamni, izmed katerih je bilo treba prodnike pohorskih kamenin prinesiti na grobišče od drugod, kolikor niso bili ob času pokopa že tam zaradi morebitne poprejšnje rabe. Na staroslovanskih grobiščih običajno oblaganje glave s kamni ima grob št. 1, pri katerem ni bilo mogoče

¹ Jože Kastelic, Slovanska nekropola na Bledu, Dela SAZU 2, Ljubljana 1950, str. 15.

² Prav tam, str. 14–15.

³ Josip Korošec-Paola Korošec, Predzgodovinsko in staroslovansko grobišče pri Turnišču v bližini Ptuja, Razprave SAZU III, Ljubljana 1953, str. 196.

⁴ Josip Korošec, Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu, Dela SAZU 1, Ljubljana 1950, str. 18–20.

⁵ Paola Korošec, Slovanske najdbe zgodnjega srednjega veka na Panorami v Ptuj, Dela SAZU 3, Ljubljana 1950, str. 80–81.

⁶ Paola Korošec, Slovanske ostaline na dvorišču SAZU v Ljubljani, Arheološki vestnik II/2, Ljubljana 1951, str. 158.

⁷ Josip Korošec, Uvod v materialno kulturo Slovanov zgodnjega srednjega veka, Ljubljana 1952, str. 81.

govoriti že o neke vrste groblji, kakor so znane iz nekaterih grobov na Bledu.⁸ Temu kamenju nad glavo pokopanega mrtveca smemo pripisati izpremembo lege lobanje in nenavadni premik spodnje čeljusti, kot je bilo to v podobnih in celo izrazitejših oblikah opaženo na Ptujskem gradu.⁹

Od običajnih grobov s smerjo zahod—vzhod se v Brezju razločujeta grobova št. 2 in 4. Usmerjena sta od juga proti severu, pri čemer je bil prvi rahlo odklonjen proti vzhodu, drugi pa proti zahodu. Na sosednjih grobiščih so znani grobovi s tako smerjo le v redkih primerih, en grob iz Ljubljane s kostmi ptice,¹⁰ en delno uničen grob brez pridevkov s Panorame,¹¹ dvoje grobov dvomljivega izvora iz Absdorfa v Nižji Avstriji¹² in nekateri grobovi na Bledu.¹³ Da pri taki smeri grobov ni šlo vselej za posamezne primere, dokazujejo ravno enako usmerjeni blejski grobovi, ki so razporejeni v dveh vrstah in sestavljajo v tem pogledu lastno skupino. Grobova v Brezju seveda ne moreta pojasniti te sicer nenavadne smeri, ki jo nekateri razlagajo kot neslovansko ali vsaj kot tuj vpliv.¹⁴ Ker je bil otroški grob št. 2 brez pridevkov in tudi v delno uničenem grobu št. 4 ni bilo zanesljivih najdb, ni mogoče docela razjasniti njihove pripadnosti. Nekatere antične črepinje v poslednjem grobu ne povedo mnogo, ker je očitno, da so prišle v grob z zasipom, antični predmeti pa so v staroslovanskih grobovih tudi drugod, zlasti tam, kjer so bila grobišča na antičnih naseljih¹⁵ ali v njih bližini. Enaka oblika in isti način izdelave grobnih jam govorita za to, da med grobovi obeh smeri ni občutnih časovnih ali drugih razločkov. Grobišče je preskromno in kraj premalo ugoden, da bi bilo moči govoriti o možnosti dvojne naselitve, ob katerih bi staroslovanski grobovi nasledili starejše. Tudi ni mogoče govoriti o vplivu terenske oblike tal, saj je mogla biti na dokaj zravnani terasi lega groba docela svobodno izbrana. V poštev bi torej prišli morebitni zunanji vplivi ali pa morebiti celo posledice neznanih notranjih odnosov, kolikor ne gre za neugotovljiva naključja.

Mrtvi so bili položeni v grob v docela preprosti hrbtni legi, pri čemer so bili opaženi nepomembni razločki v legi nog. V otroškem grobu št. 2 sta bili roki iztegnjeni ob telesu, v grobu št. 1 se je dalo to ugotoviti le za desno roko, v grobu št. 4 pa ta del groba ni bil ohranjen. Pri ženskem skeletu v grobu št. 3 je ležala desna roka ob telesu, leva pa je bila v komolcu zapognjena na krilo, kar je znan pojav tudi na drugih grobiščih.¹⁶

Poleg črepinj v grobu št. 4 imata le dva grobova pridevne najdbe. Izlizan rimski novc T. I, 3 pri zapestju desne roke v grobu št. 1 je bil najverjetneje kot privesek uporabljen za okras. Podobno je bilo ugotovljeno v grobu št. 255 na

⁸ J. Kastelic, Bled, str. 15—16.

⁹ J. Korošec, Ptujski grad, str. 24—25.

¹⁰ P. Korošec, Ljubljana, str. 160, skelet št. 5.

¹¹ P. Korošec, Panorama, str. 95, skelet št. 11.

¹² Richard Pittioni, Der frühmittelalterliche Gräberfund von Köttlach, Wien 1945, str. 25—26.

¹³ J. Kastelic, Bled, str. 27 in floris grobišča.

¹⁴ J. Korošec, Uvod, str. 100.

¹⁵ Na primer: J. Kastelic, Bled, str. 39; J. Korošec, Ptujski grad, str. 107. Za Laško vas pri Celju prim. Schmid, Südsteiermark im Altertum, v Hausmann, Südsteiermark, Graz 1925, str. 24.

¹⁶ J. Korošec, Ptujski grad, str. 27. Prim. tudi J. Korošec, Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji, Celje 1947, str. 51.

Sl. 4. Pogled na grob št. 3 od vzhoda

Sl. 5. Pogled na delno uničeni grob št. 4
in del groba št. 3 od juga

Ptujskem gradu,¹⁷ rimski novci pa so služili kot okras tudi na Bledu¹⁸ in v Gajinah pri Splitu,¹⁹ medtem ko so znani tudi iz drugih grobišč.²⁰ Sama po sebi ta najdba ničesar ne prispeva k časovni in kulturni opredelitvi grobišča. V tem pogledu se je mogoče delno opreti edino na najdbe v grobu št. 3. Med njimi je je vijček T. I, 4 prav tako docela atipičen in v grobiščih redek predmet.²¹ Tudi nožič T. I, 2 z ostro oddeljenim trnom, ravnim odebeljenim hrbtom in pri konici zapognjenim rezilom ne daje zadovoljivega odgovora. Najdbe podobnih nožev

Sl. 6. Pogled od severovzhoda na gornji del groba št. 3 s položenimi črepinjami lonca

so znane zlasti iz grobišč na Turnišču, Ptujskem gradu, Puščavi nad Slovenjim Gradcem, v Ljubljani, na Bledu in v Bohinju.²² Lega teh nožev je v grobovih različna,²³ nožič iz groba št. 3 pa se tudi po obliki ne loči mnogo od podobnih najdb. Po obliki, velikosti in pripadnosti ženskemu grobu v tem primeru njegov pomen kot orodje ni dvomljiv.

¹⁷ J. Korošec, Ptujski grad, str. 189; prim. tudi str. 107.

¹⁸ J. Kastelic, Bled, str. 36.

¹⁹ Ljubo Karaman, Iskopine društva »Bihaća« u Mravincima i starohrvatska groblja, RAD Jugoslavenske akademije, knjiga 268, Zagreb 1940, str. 31, sl. 30.

²⁰ J. Korošec, Uvod, str. 304.

²¹ Prav tam, str. 220.

²² J.-P. Korošec, Turnišče, str. 205, r. 15. — J. Korošec, Ptujski grad, str. 103. — Puščava = K. Dinklage, Die frühdeutschen Bodenfunde aus Krain und Untersteiermark, Germanen-Erbe 1941, Leipzig, str. 79. — P. Korošec, Ljubljana, str. 162. — J. Kastelic, Bled, str. 43. — Bohinj = W. Schmid: Altslowenische Gräber Krains, Carniola I, 1908, str. 32.

²³ J. Korošec, Ptujski grad, str. 104, kjer so navedene primerjave.

Lonec T. I, 1 na drugih staroslovenskih grobiščih nima istovetnih primerjav. Izdelan je bil prostoročno brez vsakršne uporabe lončarskega kolovrata. Groba in površna izdelava je očitna v liniji profila, ki kaže na različnih straneh različne klekaste prehode, v neizglajeni grobi površini in v zelo površno izvedeni ornamentiki. Pošev izvihan rob kaže na notranji strani sledove šibkega vodornega glajenja, ki pa ni izravnilo neravnih sten posode. Po izdelavi bi ga lahko vzporejali s slabo pečenim in grobo izdelanim loncem iz groba št. 15 na

Sl. 7. Pogled na grobove št. 2—4 od jugovzhoda

Turnišču,²⁴ morebiti pa tudi z nekaterimi keramičnimi najdbami na Puščavi nad Slovenjim Gradcem in na Bledu.²⁵ Po obliki, ki jo označuje neenakomeren jajčastoovalni profil s širokim, a neizrazitim obodom, nekoliko zoženim dnom in neposredno iz ostenja izhajajočim, pošev izvihanim neprofiliranim robom, bi ga bilo mogoče primerjati z nekaterimi lonci na Turnišču, Ptujskem gradu, Puščavi nad Slovenjim Gradcem in na Bledu.²⁶ Vendar pa te primerjave bolj ustrezajo splošnemu vtisu grobe izvedbe kakor pa istovetnim oblikam, saj v navedenih primerih izhajajo poševni robovi ustij iz bolj ali manj nakazanega in močnejše zoženega vratu. Redko so mogoče tudi primerjave ornamentike, ki je na loncu groba št. 3 izvedena izredno neskrbno in z enojnim črtalom. Težišče okrasa je v primeri z ostalimi najdbami na Slovenskem pomaknjeno nekoliko nizdol na obod

²⁴ J.-P. Korošec, Turnišče, str. 224, r. 14.

²⁵ J. Korošec, Staroslovenska grobišča, str. 45, sl. 44. — Bled = W. Schmid, Altslowenische Gräber, str. 26.

²⁶ J.-P. Korošec, Turnišče, T. XV, 23; XVI, 25; XXI, 36; XXIII, 33. — J. Korošec, Ptujski grad, T. sl. 7, 19. Puščava in Bled — glej opombo 25.

in vrhnjo polovico spodnjega dela lonca, s sledovi valovnice na zunanji strani roba pa zajema večji del celotnega ostenja. Neskrbna izvedba, neenakomernost in prepletanje sta seveda lahko prej znamenje površnega dela kot morebitnih kronološko oprijemljivih značilnosti. Na podoben način, le z enojno ali dvojno valovnico okrašeni lonci so bili najdeni na Turnišču, Ptujskem gradu in Bledu, vendar se oblikovno ne ujemajo vselej z obravnavanim primerom.²⁷ Skupno z vodoravnimi črtami po večjem delu ostenja razširjeni okras valovnice je na staroslovanskih grobiščih mnogo pogostejši. Primerjave oblike in okrasja bi bilo mogoče razširiti tudi na podobne najdbe iz moravskih in slovaških najdišč, koder je keramika obilneje zastopana in bolje preučena. Vendar to časovni opredelitvi lonca iz groba št. 1 ne bi mnogo koristilo, ker je kaj lahko le znamenje površne izdelave in konservativnosti oblik. Njegovo krajevno omejeno značilnost poudarja tudi znamenje na dnu, sestojече iz treh delno se prekrivajočih ploskih okroglih vdolbinic. Po ostrih robovih, ploskovitosti in pravilni okroglini je očitno, da niso bile narejene s prstom, temveč z nekim drugim predmetom. Znamenja te oblike imajo tudi nekatere posode na Ptujskem gradu, vendar vselej enojno in v drugačni izvedbi.²⁸ To namerno izdelano znamenje ima za sedaj — kakor druga znamenja na posodah ostalih najdišč — še neznan pomen.

Zanimivost groba št. 3 je v tem, da je prispel lonec v grob že razbit, pri čemer so bili nekateri večji kosi sten položeni pri desni roki mrtveca tesno ob steno jame, drugi manjši pa so bili raztreseni okrog glave in po ostalem delu grobne jame. To dokazuje, da v tem primeru ni bila dana v grob posoda s hrano, temveč je bila ta morebiti uporabljena na kakršenkoli način pri pogrebem obredu, ali pa je bil lonec brez tega namerno razbit in tak položen v grob. Med sicer redkimi keramičnimi pridevki v ostalih staroslovenskih grobovih bi temu najbolj ustrezala najdba na približno istem mestu odkritih črepinj razbitega lonca v grobu št. 22 na Turnišču.²⁹ V drugih primerih so bile najdene v grobovih le posamezne črepinje ali pa pri nogah mrtveca položene cele posode, za kar je Turnišče spet najboljši primer.

Obravnavani grobovi v Brezju nad Zrečami skromno dopolnjujejo za sedaj še borno število te vrste najdb v Podravju. Poleg doslej znanih grobišč neposredno ob Dravi (Središče, Ptujski grad, Panorama, Hajdina, Turnišče) ali Muri (Veržej) se tako pomika naše poznavanje staroslovenske naselitve na pohorska pobočja. Po višini in naslonitvi na prej poseljene kraje jim je najbolj sorodno grobišče na Puščavi nad Slovenjim Gradcem. Medtem ko leže tam grobovi neposredno na ostankih prazgodovinske naselbine, tudi tu do pozne antike naseljena Brinjeva gora ni oddaljena več kot 800 m. Rodovitna, verjetno že v predslovenski dobi izkoriščana pohorska pobočja so tod neposredno ob apnenčastem čoku Brinjeve gore zelo zgodaj privabila nove prebivalce Slovenije. O njihovi številnosti, kulturni pripadnosti in času obstoja dosedanje najdbe ne dajejo zadovoljivih podatkov. Zaradi pomanjkanja značilnejših kovinskih najdb se še ne da ugotoviti, ali pripada grobišče köttlaški ali belobrdski kulturni skupini. Opirajoč se na dvomljivo kronološko vrednost edinega lonca, je mogoče reči le, da je grobišče verjetno prej starejše kot mlajše. Če bi tako prisodil

²⁷ J.-P. Korošec, Turnišče, risba 16 in 22. — J. Korošec, Ptujski grad, sl. 3, 21 in 24. — Bled = W. Schmid, Altslowenische Gräber, str. 26.

²⁸ J. Korošec, Ptujski grad, str. 270, T. sl. 179, 181, 182, 183.

²⁹ J.-P. Korošec, Turnišče, str. 208.

lonec po izključno prostoročni izdelavi, neenakomernem profilu z neprofiliranim robom in po večini ostenja razširjeni grobo izvedeni valovnici spričo odsotnosti vodoravnih črt v srednjo gradiščansko dobo (Eisner: 800—950), potem bi se glasilo začasen zaključek, da pripada bržčas prej zgodnjim kot kasnim časom te dobe in datira grobišče v 9. stoletje.

ZUSAMMENFASSUNG

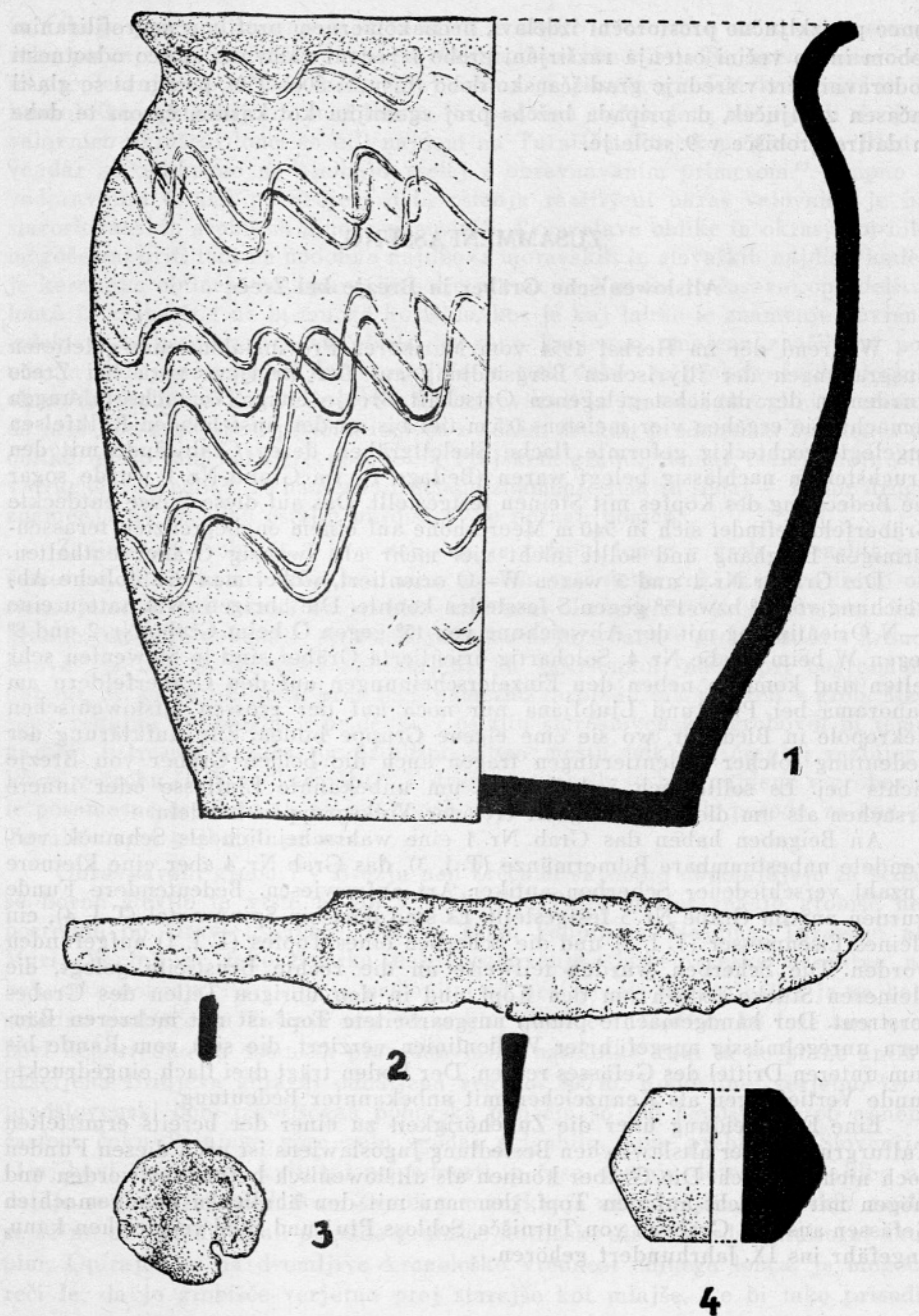
Altslowenische Gräber in Brezje bei Zreče

Während der im Herbst 1954 vom Mariborer Provinzialmuseum geleiteten Ausgrabungen der illyrischen Bergsiedlung auf der Brinjeva gora bei Zreče wurden in der danächst gelegenen Ortschaft Brezje einige Versuchsgrabungen gemacht. Sie ergaben vier meistens 0,5 m tief bis an den anstehenden Kalkfelsen angelegte rechteckig geformte flache Skelettgräber, deren Grabwände mit den Bruchsteinen nachlässig belegt waren (Beilage 1). Im Grabe Nr. 1 wurde sogar die Bedeckung des Kopfes mit Steinen festgestellt. Das auf diese Weise entdeckte Gräberfeld befindet sich in 540 m Meereshöhe auf einem engbegrenzten terrassenförmigen Berghang und sollte nicht viel mehr als zwanzig Gräber enthalten.

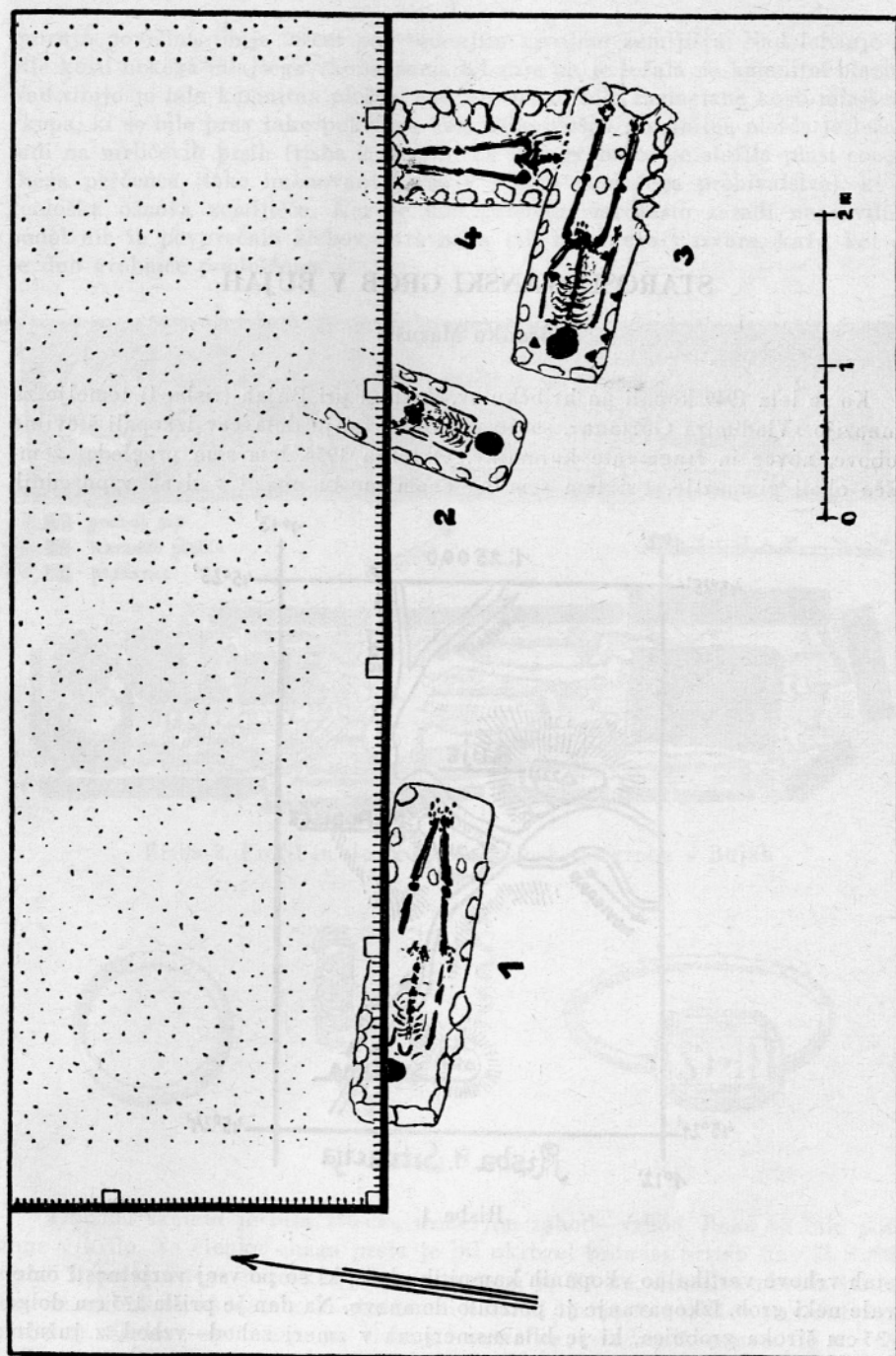
Die Gräber Nr. 1 und 3 waren W—O orientiert, wobei man die übliche Abweichung von 5° bzw. 15° gegen S feststellen konnte. Die übrigen zwei hatten eine S—N Orientierung mit der Abweichung von 15° gegen O beim Grabe Nr. 2 und 8° gegen W beim Grabe Nr. 4. Solchartig orientierte Gräber sind in Slowenien sehr selten und kommen neben den Einzellerscheinungen auf den Gräberfeldern am Panorama bei Ptuj und Ljubljana nur noch auf der grossen altslowenischen Nekropole in Bled vor, wo sie eine eigene Gruppe bilden. Zur Aufklärung der Bedeutung solcher Orientierungen tragen auch die beiden Gräber von Brezje nichts bei. Es sollte sich jedoch eher um unbekannte Einflüsse oder innere Ursachen als um die Zugehörigkeit fremder Volksgruppen handeln.

An Beigaben haben das Grab Nr. 1 eine wahrscheinlich als Schmuck verwendete unbestimmbare Römermünze (T. I, 3), das Grab Nr. 4 aber eine kleinere Anzahl verschiedener Scherben antiker Art aufgewiesen. Bedeutendere Funde wurden nur im Grabe Nr. 3 festgestellt. Es sind dort ein Spinnwirtel (T. I, 4), ein kleines Eisenmesser (T. I, 2) und die Scherben eines Topfes (T. I, 1) aufgefunden worden. Die Scherben wurden teilweise an die rechte Brustseite gelegt, die kleineren Stücke jedoch um den Kopf und in den übrigen Teilen des Grabes zerstreut. Der handgemachte plump ausgearbeitete Topf ist mit mehreren Bändern unregelmässig ausgeführter Wellenlinien verziert, die sich vom Rande bis zum unteren Drittel des Gefässes reihen. Der Boden trägt drei flach eingedruckte runde Vertiefungen als Kennzeichen mit unbekannter Bedeutung.

Eine Entscheidung über die Zugehörigkeit zu einer der bereits ermittelten Kulturgruppen der altslawischen Besiedlung Jugoslawiens ist nach diesen Funden noch nicht möglich. Die Gräber können als altslowenisch betrachtet werden und mögen mit Hinsicht auf den Topf, den man mit den ähnlichen handgemachten Gefässen aus den Gräbern von Turnišče, Schloss Ptuj und Bled vergleichen kann, ungefähr ins IX. Jahrhundert gehören.

1: $\frac{1}{2}$; 2-4: $\frac{1}{4}$ naravne velikosti

Brezje št. 13 nad Zrečami. Ob vrtni ograji pred hišo Gorenjak Alojzije izkopani staroslovenski grobovi pri sondiranju leta 1954